HICR SURESİ

Hicr Suresi Doksandokuz âyettir. 87.Ayeti Medinede diğerleri Mekkede nazil olmuştur.
Hicr, Medine ile Şam arasında bulunan kayalık bir arazinin adıdır. Salih Aleyhisselam, burada yaşayan bir kavme Peygamber olarak gönderilmiştir. Bu kavim, kayaları oymak suretiyle sağlm evler yapıyor ve kendilerini bu evlerde daha emniyette hissediyorlardı.
Fakat Salih aleyhisselamın getirdiği, Kayadan çıkan "Deve" mucizesine inanmadılar, Ona dokunmaları ve rahatsız etmeleri bile yasaklandığı halde Deveyi kestiler ve sonunda Allah tealanın gönderdiği korkunç bir çığlıkla yok olup gittiler.
İşte bu Surede bu kavim ve onların başına gelen bu korkunç olay da kısaca anlatılmakta ve Sure adını buradan almaktadır.
Sure-i Celile, kâfirlere ihtar ile başlıyor. "Kâfirler kıyamet günü "Keşke Müslüman olsaydık" temennisinde bulunurlar[1] "Ey Peygamber, onları kendi hallerine bırak. Yesinler, eğlensinler, boş umutlan onları oyalayıp dursun. Onlar yakında bileceklerdir. [2] Duyuruluyor. Surede, kâfirlerin, bu dünyada yeyip içip eğlenmelerinin, sonunda kendilerine pişmanlıktan başka birşey getirmeyeceği beyan edildikten sonra, her ümmetin bir ecelinin bulunduğu ve bu ecel sonunda yok olup gidecekleri şöyle anlatılıyor: "Biz, hiçbir ülkeyi helak etmedik ki, onun, takdir edilen belirli bir zamanı olmasın. [3]Hiçbir ümmet, ecelini ne öne alabilir ne de erteleyebilir. [4]
Sure-i Celilede daha sonra, müşriklerin, Peygamber efendimize inanmayıp ona sataşmaları, onunla alay ederek ona: "Ey kendisine Öğüt verici bir kitap indirilen, şüphesiz ki sen delisin. [5] demeleri üzerine Allah teala o öğüdü yani Kur'ara, kendisinin indirdiğini açıklayarak "Kur'anı biz indirdik biz. Onun koruyucusu da şüphesiz ki biziz. [6] buyuruyor. Ve daha önce gelmiş olan Peygamberlerin de ümmetleri tarafından yalanlandıklarını beyan ile Peygamber efendimizi teselli ediyor.
Sure-i Celilede, yeryüzünün, Allah teala tarafından bir nimet olmak üzere, insanların yaşamasına elverişli bir biçimde yaratıldığı, rüzgâr, yağmur, bulutlar ve benzeri tabiat olaylarının, insanların menfaatleri için takdir ve tayin edildiği açıklanıyor.
Hz.Ademin topraktan, Cinlerin ise ateşten yaratıldıkları açıklanıyor. Allah tealanın emri üzerine Meleklerin Ademe

secde ettikleri, İblisin ise,. kendisini Ademden üstün görüp secde emrine uymayarak. Allaha âsi olduğu beyan ediliyor.
Sure-i Celile, daha sonra, Lût kavmini helak etmeye gelen Meleklerin, Hz.İbrahime misafir oluşlarını ve bu arada, karısının ve kendisinin yaşlılığına rağmen, onlara, Allah tealanın, Salih bir evlat vereceğini müjdelediklerini beyan ediyor.
Bundan sonra Lût aleyhisselama gelen Meleklerin, ona, kavmini helak etmeye geldiklerini söyledikleri, kendisini ve ailesini alarak arkasına bakmadan ,orayı terketmesini istedikleri açıklanıyor.
Daha sonra, Lût kavminin bir şafak vakti, korkunç bir çığlık ile yok , edilişi, memleketlerinin üstünün altına gelişi beyan ediliyor ve bütün bu olaylardan ibret alınması gerektiğine dikkat çekiliyor.[7]

Rahman ve Rahim olan Allanın adıyla.

1- Elif, Lâm, Râ. Bunlar, kitabın ve apaçık Kur'amn âyetleridir.
Taberiye göre bu âyetin izahı şöyledir: "Bu âyetler, Kur'andan önceki Tevrat ve İncil gibi kitapların ve apaçık Kur'anm âyetleridir." Katade ve Mücahid de bu izah şeklini benimsemektedirler.
Diğer bir kısım Müfessirler ise bu âyeti şöyle izah etmişlerdir: "Ey Muhammed, bu âyetler, sana indirmeyi vaadettiğimiz kitabın, yani Kur'amn apaçık âyetleridir." [8]

2- KafirIer,kıyamet günü:"Keşke Müslüman olsaydik."temennisinde bulunurlar.
Abdullah b.Abbas ,bu âyetin izahında diyor ki:"KafirIer.kıyamet günün-de.AHahi birleyip Müslüman olan kimselerden olmayı temenni edeceklerdir. Zira Müslümanlardan bazı günahkârlar.günahlan yüzünden cehenneme girecek-ler.Müşrikler onlara:" Ali ahtan başka ilah yoktur."demenizin ne faydası oldu ki? İşte siz de bizimle birlikte cehennemdesiniz."diyeceklerdir. Fakat Allah teala onların bu sözlerine gazaplanarak,günahkâr müminleri cehennemden çıkaracak ve işte o zaman kâfırler:"keşke biz de dünyadayken Müslüman olsaydık."teme-nisinde bulunucakl ardır. [9]

3- Ey Peygamber, onları kendi hallerine bırak. Yesinler, eğlensinler. Boş umutları onları oyalayıp dursun. Onlar, yakında bileceklerdir.
Ey Muhammed, bırak o kâfirleri, dünyada yeyip içsinler Zevk ve arzularıyla eğlenip dursunlar. Boş ümitler onları oyalasın da, fbedı hayatıan için hiçbir hazırlık yapmasınlar. Yakında onlar, dünyada şeheVı juzulannm ve maddî lezzetlerin mahkumu olmanın neticesinin ne olduğunu çok ıyı anlayacaklardır.
Allah teala bu âyette, kâfirleri tehdit etmektedir. Kur'an-ı Kerimde bu hususta başka âyetler de" bulunmakta ve onlarda da şöyle buyurulmaktadır: "Müşrikler, insanları Allanın yolundan saptırmak için, Allaha ortaklar koştular. Ey Peygamber, onlara şöyle de: "Yaşayın bakalım. En son varacağınız yer, ateştir. [10] "Ey kâfirler, dünyada az bir zaman, yeyin ve eğlenin bakalım. Şüphesiz siz, suçlularsınız." "O gün, yalanlayanların vay haline[11]

4- Biz, hiçbir ülkeyi helak etmedik ki, onun, takdir edilen belirli bir zamanı olmasın.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, helak ettiği ülkelerin halkı için, tayin ettiği bir süre bulunduğunu, bu süre dolmadan önce onlan helak etmeyeceğini, bu sebeple kâfirlerin, kendilerine mühlet verilmesine aldanarak şımarmamalan gerektiğini beyan etmektedir. [12]

5- Hiçbir ümmet, ecelini ne öne alabilir ne de erteleyebilir.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, hiçbir ümmetin, helak edilme zamanı gelmeden önce helak edilmeyeceğini, helak edilme vakti gelince de asla ertelenmeyeceğini beyan etmektedir.
Bu husuta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "De ki: "Allahm dilediğinin dışında, benim, kendime ne bir zarar ne de bir fayda sağlamaya gücüm yeter. Her Ümmetin bir eceli vardı. Ecelleri geldiğinde onu ne bir an geciktirebilirler, ne de öne alabilirler. [13]
"Eğer Allah, insanları, zulümleri yüzünden hemen cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah onlan, belli bir vakte kadar erteler. Vâdeleri geldiğinde, onu ne bir an erteleyebilirler ne de bir an öne alabilirler[14]

6- Müşrikler, Peygambere şöyle dediler: "Ey, kendisine öğüt verici bir kitap indirilen, şüphesiz ki sen, delisin."

Allah teala, müşrik ve kâfirleri, akıbetlerinin kötü olacağı hususunda uyardıktan sonra, bunların, Peygambere karşı nasıl iftira ve ithamlarda bulunduklarım bizlere bildirerek buyuruyor ki: "Kâfirler, Peygamberle alay ederek ona şöyle dediler: "Ey, kendisine, Allahtan kitap indiğini iddia eden kişi, şüphesiz ki sen, bize yaptığın davetle deli olduğunu gösteriyorsun." [15]

7- Eğer doğru söyleycnlerdcnsen, bize Melekleri getirsenc.
O müşrikler, sözlerine devamla: "Ey Peygamber, şayet sen, Allah tarafından bize gönderilmiş bir Peygamber olduğun iddianda doğru isen, bize, senin doğruluğuna şahitlik edecek bir Melek getirsene." dediler. [16]

8- Biz, Melekleri ancak hak ile göndeririz. O takdirde kâfirlere hiç aman verilmez,
Alah teala da, Peygamberden, doğru söylediğine şahitlik edecek bir Melek getirmesini isteyen kâfirlere cevaben buyuruyor ki: "Biz Melekleri ancak Peygamberlere, Peygamberlik getirmek, azabı hak edenlere cezasını uygulamak gibi önemli vazifelerle göndeririz. Şayet biz Melekleri, onların istedikklerine göre gönderirsek ve onlar da buna rağmen inkârlarına devam ederlerse artık o andan sonra onlara hiç mühlet vermeyiz. Geçmiş ümmetlere yaptığımız gibi onlan da derhal cezalandmnz." [17]

9- Şüphesiz ki zikri (Kur'anı) biz indirdik biz. Onun koruyucusu da şüphesiz ki biziz.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, Peygamberle alay ederek ona: "Ey kendisine öğüt verici bir kitap indirilen kimse, şüphesiz ki sen, delisin." diyen kâfirlere cevaben buyuruyor ki: "Ey kâfirler, o Öğüt veren kitabı biz indirdik biz. Onu olduğu gibi muhafaza edecek olan da biziz. Ona ne birşey ilave edilebilir ne de ondan birşey eksiltilebilir. O, değiştirilemez."
Kur'an-i Kerim, Allah tealanin kelamı olması hasebiyle, mânâsı ve ifadre şekilleri bakımından da mucizedir. Herhangi bir insan sözüne benzememektedir. Bu itibarla ona bir insan sözünü karıştırmak veya onun herhangi bir kısmını değiştirmek imkânsızdır. Böyle.birşey yapıldığında durum hemen ve çok açık bir şekilde anlaşılır.
Diğer taraftan Allah teala birçok kullarını Kur'ana hizmetçi kılmış, onu tam olarak ezberlemelerini nasibetmiştir. Öyleki, dünyanın bir ucunda bulunan bir Hafızın, tek bir kelimeyi dahi

yanlış okuması, diğer ucundaki Hafız tarafından tesbit edilmekte ve düzeltilmektedir.
Ayrıca Allah tealanın, mânevi bir güçle Kur'an-ı Kerimi muhafaza ettiği muhakkaktır. Nitekim Kur'an-ı Kerim, asırlardan beri kitaplarda ve insanların zihninde muhafaza edilmiş, herhangi bir değişmeye maruz kalmamıştır. [18]

10- Ey Peygamber, şüphesiz ki senden önceki ümmetlere de Peygamberler gönderdik.
Allah teala bu ve bundan sonra gelen âyet-i Kerimelerde Resulullahi, kendisini yalanlayan kâfirlere karşı teselli etmekte ve kâfirlerin, Peygamberleri yalanlamalarının, devam edegelen kötü huylarından olduğunu bu itibarla onun üzülmemesi lâzımgeldiğini bildirmektedir. [19]

11- Onlara hiçbir Peygamber gelmedi ki, onunla alay etmemiş olsunlar.
O kâfirlere, Allahı birlmeye ve ona itaat etmeye davet eden hiçbir Peygamber gelmedi ki, onlar, sırf inatları ve gururlarından dolayı o Peygamberlerle alay etmemiş olsunlar. [20]

12-13- Böylece günahkârların kalbine Kur'anı sokarız. Yine de onlar, Kur'ana iman etmezler. Halbuki daha öncekilerin neye uğradıkları bellidir.
Taberi bu âyet-i Kerimeleri şöyle izah etmektedir: "Önceki kâfirlerin kalblerine, Peygamberleriyle alay etmeyi ve inkâra sapmayı soktuğumuz gibi, ey Muhammed, senin kavminin suçlularının kalblörine de seninle alay etmeyi veya seni yalanlamayı yahut Allaha ortak koşmayı ya da iman etmemeyi sokarız da onlar, Kurana iman etmezler.
Mealde tercih edilen görüşe göre ise, kâfirlerin kalblerine sokulan, kendilerine tebliğ edilen Kur'andır. Yani, Kur'an kendilerine tebliğ edilmiş, buna rağmen onlar ondan faydalanmamışlardır. Zira kalblerin hepsi bir değildir, işledikleri amelleri yüzünden bazı insanların kalbleri paslanmıştır. Bu sebeple gerçeği kabul edemezler. [21]

14-15- Onlara gökten bir kapı açsak, oradan yukarı durmadan çıksalar: "Gözlerimiz perdelendi. Daha doğrusu büyülendik." derler.

Şayet biz bu kâfirlere, gökten, yukarı doğru tırmanıp, yarattığımız kâinatın genişliğini ve mülkümüzün azametini görmeleri için gökten bir kapı açsak ta onlarda oradan yukan doğru yükselseler, bu defa da: "Gözlerimiz perdelendi. Hatta büyüledik." derler. Zira onların inkârları katmeri esmiştir. Mucizeler onlara tesir etmez. Mucizeleri sihir sayarlar. [22]

16- Şüphesiz biz, semada burçlar yarattık. Bakıp ibret alanlar için onu süsledik.
Ayet-i Kerimede zikredilen "Burçlar"dan maksat, göklerdeki gezegenler veya bu gezegenlerin takip ettikleri yörüngelerdir. Yahut da bu gezegenlerin, yörüngelerinde hareketlerine devam ettikleri sırada, belli yer ve zamanlarda almış oldukları konum ve durumlardır. [23]

17-18- Gökleri, Allahın rahmetinden kovulan bütün Şeytanlardan koruduk. Ancak semadan kulak hırsızlığı yapanı apaçık bir ateş kovalar.
Bu âyet-i Kerimelerin tefsirinde şu Hadis-i Şerifler zikredilmiştir: Peygamber efendimiz (s.a.v.) buyuruyor ki:
"Allah teala gökte bir emrin yerine getirilmesine hükmettiği zaman Melekler, Allahın emirlerine boyun eğdiklerini göstererek kanatlarını çırparlar. Allah, düz kayalar üzerinde hareket eden zincirlerin çıkardığı ses "gibi heybetli bir ses çıkaran emri Meleklere uygulatır. Meleklerin kalbinden (Bu ilahi emrin dehşetiyle meydana gelen) korku gidince melekler, (mertebeleri daha yüce olan diğer meleklere) derler ki: "Rabbiniz ne emretti?" Onlar da cevaben derler ki: "Hakkı emretti. O, yücedir, büyüktür. "Bu sırada kulak hırsızı Şeytanlar, yerden göğe kadar birbirlerinin üstünde zincirleme dizilmiş ve kulak hırsızlığına hazırlanmış bulunurlar. Şeytanlar bu vaziyette iken bazı kere, Meleklerin konuşmasını işiten en üstteki Şeytana bir ateş parçası yetişip, altındaki Şeytana o haberi ulaştıramadan o Şeytanı yakar. Bazı kere de ateş o Şeytanı yakalamadan, haberi bir sonraki Şeytana ulaştırır, o da altındakine ulaştırır... böylece haber yeryüzüne ulaşır, sihirbazların ve kâhinlerin ağzına düşer. Onlar da bu haberin yanına yüz yalan katarak insanlara söylerler. Nihayet o ilahi emir yeryüzünde maydana gelir ve böylece de b sihirbaz veya kâhinin söylediği doğru çıkmış olur. Onlardan bu haberi işiten taraftarları da derler ki: "Nasıl, bunlar vaktiyle şöyle şöyle olacak diye bize haber vermemişler miydi? Gördünüz ya,

sihirbazın, gökten işitildiğini söylediği sözün gerçek olduğu ortaya çıktı." [24]
Abdullah b.Abbas diyor ki:
"Birgün Resulullah, sahabileriyle beraber otururken bir yıldız aktı ve ışığı göründü. Resuluîlah: "Cahiliye döneminde bunu gördüğünüz zaman ne diyordunuz?" diye sordu. Sahabiler dediler ki: "Biz, "Büyük bir şahsiyet öldü veya büyük bir şahsiyet doğdu." derdik." Bunun üzerine Resulullah şöyle buyurdu: "Yıldız, kimsenin ölümü veya doğumu üzerine akıtılmaz. Fakat güçlü ve yüce olan rabbimiz birşeyin olmasına hükmettiği zaman, arşı sırtında taşıyan melekler onu teşbih ederler. Sonra onlann altında bulunan gök sakinleri teşbih ederler. Sonra, onlardan daha aşağıda bulunan varlıklar teşbih ederler. Teşbih etme nihayet bu semada (Dünya semasında bulunanlara) kadar ulaşır. Sonra altıncı semada bulunanlar Yedinci semada bulunanlara "Rabbimiz ne dedi?" diye sorarlar. Yedinci semada bulunanlar onlara rablerinin ne dediğini haber verirler. Ondan sonra her semadakiler bir üstte bulunandan haber alır. Böylece o haber dünya semasındakilere kadar ulaşmış olur. Şeytanlar da kulak hırsızlığı yaparak bu haberlerden bir kısmını kaparlar. Onu dostlarına ulaştırırlar. O getirdikleri haber aslında doğrudur. Fakat onlar o haberi değiştirir ve ona başka şeyler katarlar. [25]
Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Biz, dünya semasını, lamba gibi parlayan yıldızlarla donattık. Onlarla Şeytanların taşlanmasını sağladık. Ahirette de biz, Şeytanlara, alev alev yanan bir azap "Biz dünyadaki göğü, bir zinet olan yıldızlarla süsledik." "Biz, o göğü her isyankâr Şeytandan koruduk." [26]"Böylece onlar, o yüca topluluğu dinleyemezler. Kovulmak için her taraftan kendilerine ateş atılır. Kıyamet gününde de onlar için devamlı bir azap vardır." "Ancak o yüce topluluktan bir söz kapanların da, peşine, herşeyi delip geçen bir alev takılır.'[27]

19- Yeryüzünü düzgün bir şekilde yarattık. Oraya sabit dağlar yerletirdik. Orada herşeyden belli bir ölçüde bitkiler bitirdik.
Yeryüzünü düzgün bir şekilde yaydık. Oraya, sarsılmasını önlemek için, dağlar yerleştirdik. Yeryüzünde çeşitli meyve ve sebze gibi bitkileri, ihtiyaca göre belli bir miktarda ve ölçülü bir şekilde bitirdik. Öyle ki, birinin bitip ortaya çıkması, diğerinin bitmesine engel olmadığı gibi, bunların herbirini,

kendilerinden en güzel şekilde faydalanılacak biçimde yarattık. [28]

20- Yeryüzünde sizlere ve rızıklarını veremediklerinize geçim yolları yarattık.
Biz, sizler için, o yeryüzünde, hayatınızı devam ettirecek çeşitli geçimlikler yarattık. Sizlerin, faydalandığınız ve fakat kendilerini zıklandıramadiğınız, kölelerin, hizmetçilerin ve diğer çeşitli canlı varlıkların da geçimliklerini orada yarattık
Bu âyet-i Kerime, Allah tealanın, insanoğluna bahşettiği çeşitli nimetleri ona hatırlatmakta ve onu, o nimetleri kendisine veren rabbini tanımaya ve ona boyun eğmeye davet etmektedir. Zira Allah teala insanın kendisini rızıklandırdığı gibi onun, çeşitli hedeflere varmak için kullandığı vasıtaları da o nzıklandırmaktadır. İnsan en basit bir'binek hayvanına dahi yem yaratmaktan âcizdir. O halde nasıl olur da rabbinin nimetlerine nankörlük edebilir? [29]

21- Herşcyin hazinesi bizim katımızdadır. Biz onlardan ancak belli ölçülerde veririz.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, herşeyin sahibi olduğunu, herşeyin kendisi için kolay olduğunu ve herşeyin hazinesinin bizzat kendi katında bulunduğunu ve bu eşyaları, hikmetinin icabettirdiği şekilde kullarına belli bir miktarda gönderdiğini beyan etmektedir. Allanın, kullarına bu nimetlerinden vermesi, sadece onun bir lütfudur. Allah, kullan için herhangi birşey yapmak mecburiyetinde değildir. O halde kullar bu lütuflan bilmeli ve lütufkâr olan rabîerine karşı nimetlerinin şükrünü eda etmelidirler. [30]

22- Biz, rüzgârları, aşılayıcı olarak gönderdik. Gökten su indirdik. Onunla sizleri suladık. Yoksa siz onu birik ti re m ezdiniz.
Ayet-i Kerimede ifade edilen, rüzgârların aşilayıcılığı hususu, özellikle günümüzde botanik ilminin elde ettiği sonuçlarla daha' iyi anlaşılır olmuştur. Zira artık bilinmektedir ki, bitkilerde ve meyvelerde döllenme, rüzgârın tesiriyle meydana gelmektedir. Erkek organlarda bulunan toz zerrecikleri halindeki tohumlar, rüzgârın tesiriyle uçuşarak dişi organlara konuyor ve döllenme meydana geliyor. Bu hadise Cenab-ı Hakkın takdiri ve emriyle öyle düzenli ve planlı bir şekilde oluyor ki, erkek organdan kalkan tohum, dişi organa konuyor.

Eğer bu olay bir1 .takdirle ve bir ölçü dahilinde olmasaydı, yani rüzgâr, zamanında ve belli bir Ölçüde esmeseydi felaketler meydana gelebilir, tohumların, yerlerine konması değir ağaçlar bile kökünden sökülüp yerle bir olabilirdi. Demek oluyor ki Allah tealanın takdiriyle olaya bir ölçü hakimdir.
Ayet-i Kerimede işaret edilen bir diğer husus ta, yağmurun yağması hususudur. Yine bilindiği gibi bulutlar da rüzgârın tesiriyle yer değiştirerek doyum noktasına ulaşacakları yerlere geliyorlar ve yağmur yağıyor. Yağan bu yağmurdan meydana gelen sular, toprak tarafından emiliyor ve depolanıyor. Ve oradan belli bir ölçüde akarak toprak üstüne çıkıyor ve bundan bütün canlı varlıklar istifade ediyor. İşte bütün bu olayları programlayıp tertipleyen ilâhi iradedir. Herşey Allah tealanın takdiriyle meydana gelmektedir. Artık onun bu gibi tükenmez nimetlerine şükretmek, kulun en başta gelen vazifderindendir. [31]

23- Şüphesiz ki dirilten de öldüren de biziz. Herşey yok olduktan sonra baki kalan da biziz.
Şüphesiz ki yumurta, tohum ve benzeri cansız şeylere hayat veren biziz. Bütün canlıları da, kendileri için takdir edilen vadeleri geldiğinde öldüren de biziz. Herşey yok olup gittiken sonra geride kalacak olan da sadece biziz.
Bu hususta başka âyet-i Kerimelerde de şöyle buyurulmaktadır: "Şüphesiz ki güldüren de ağlatan da o'dur." "Öldüren de dirilten de o'du. [32]Yeryüzünde bulunan herşey fanidir. Baki olan sadece, azamet ve ikram sahibi rabbindir. [33]O, herşeyden Önce vardı. Herşey yok olduktan sonra kalacak o'dur. Varlığı apaçıktır. Zatı gizlidir. O, her şeyi bilendir. [34]

24- Şüphesiz ki biz, sizden önce gelenleri de, sîzden sonra gelenleri de biliriz.
Bu âyet-i Kerimeyi müfessirler §u şekillerde izah etmişlerdir:
"Şüphesiz ki biz, sizden önce yaratılmış olup ölenleri de şu anda diri oianlan da ve bundan sonra yaratılacak olardan da biliriz." Veya:
"Şüphesiz ki biz, ölenleri de diri kalanları da biliriz." Yahut
"Şüphesiz ki biz, geçmiş ümmetleri de, sonradan gelen Muhammed ümmetini de biliriz." Ya da:
"Şüphesiz ki biz, sizden, ölüp âhirete intikal etmiş olanları da sizden sonra babalarının sulbünde ve analarının rahminde olacak oianlan da biliriz." Yahut:

"Şüphesiz ki biz, namazada ön safta oianlan da ve belli sebeplerden dolayı arka saflarda duranlan da biliriz." [35]

25- Şüphesiz rabbin, onları, kıyamette bir araya toplayacaktır. O, hüküm ve hikmet sahibidir, herşeyi çok iyi bilendir.
Şüphesiz ki rabbin, Önce geçenleri de sonradan gelecek oianlan da, namazda Önde duranlan da, arka saflarda kalanlan da, kıyamet gününde, hesaba çekmek ve yaptıklarının karşılığını vermek üzere bir araya toplayacaktır. Şüphesiz ki rabbin, yaptiklannda hikmet sahibidir. Yarattık]annın amellerini çok iyi bilendir. [36]

26- Şüphesiz ki biz, insanı, vurulduğu zaman ses çıkaran, işlenebilir kara topraktan oluşmuş kuru balçıktan yarattık.
Ayet-i Kerimede geçen "İnsan" dan maksat, Hz.Ademdir. Çünkü o, insanlığın atasidır. Topraktan ilk yaratılan beşerdir. İnsanlık onun neslinden türemiştir.
* Bu hususta bir Hadis-i Şerifte Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor:
"... Sizler, Ademoğullansınız. Adem ise topraktan yaratılmıştır... [37]
Ayet-i Kerimede geçen ve "Vurulduğu zaman ses çıkaran." diye tercüme edilen "Salsâl" kelimesinin, neyi ifade ettiği hususunda değişik görüşler vardır. Bunlardan biri, mealde verilen "Vurulduğu zaman ses çıkaran çamur" mânâsıdır. Şu âyet-i Kerime de bu hususa işaret etmektedir. "Allah insanı, vurulduğunda testi gibi ses çıkaran kuru bir balçıktan yaratti. [38]
Taberi bu görüşü tercih etmiştir.
Görüşlerden diğeri de "Salsâl" kelimesinin "Kokuşmuş çamur" mânâsına geldiği görüşüdür.
Mealde "Kara toprak" diye tercüme edilen "Hamein" kelimesinin ise "Cıvık çamur" "Rengi siyahlaşmış çamur" "Kokuşmuş siyah çamur" mânâlarına geldiği zikredilmiştir.
Yine mealde "İşlenebilir" diye tercüme edilen "Mesnun" kelimesinin de "Değişen" "Şekil alan" "Yumuşak olan" "Dökülmüş olan" mânâlanna geldiği zikredilmiştir.
Ayet-i Kerimeden anlaşılmaktadır ki, Hz.Adem, topraktan, şu safhalan geçirerek yaratılmıştır: Toprak çamur haline gelmiş. O çamur cıvık bir hale gelerek kokuşup, yani maya tutup belli bir kıvama gelmiş, rengi siyahlaşmış ve işlenebilir, şekil alabilir bir

duruma gelmiş sonra da âdeta bir testi gibi, dokunulduğunda ses çıkaran bir hale gelmiştir... [39]

27- Cinleri de daha önce, insan vücudunun gözeneklerinden geçebilen çok sıcak bir ateşten yarattık.
Biz, Cinlerin atası olan İblisi ise, insanlığın atası Ademden önce, vücudun gözeneklerinden geçebilecek güçlü bir ateşten yarattık.
Ayet-i Kerimede "Vücudun gözeneklerinden geçebilecek" diye tercüme edilen "Semum" kelimesinin mânâsı hakkında da farklı görüşler zikredilmiştir.
Abdullah b. Abbasdan rivayet edilen bir görüşe göre "Semum" öldürücü bir sıcaklık demektir. Buna göre âyetin mânâsı: "Biz, Cinlerin atası olan İblisi. öldürücü bir ateşten yarattık." demektir.
Diğer bir görüşe göre ise "Semum" kelimesinin mânâsı "Alev" demektir. Buna göre ise âyetin mânâsı: "Biz, Cinlerin atası olan İblisi, ateşin alevinden yarattık." demektir.
Başka bir görüşe göre ise "Semum kelimesinin mânâsı "Gece ve gündüz insanın vücudundaki gözeneklerden geçebilecek özellikte sıcak bir rüzgâr"dir. Buna göre de âyetin mânâsı şöyle olur: "Biz, Cinlerin atası olan İblisi, gece gündüz, insanın vücudundaki gözeneklerden geçebilecek sıcak bir rüzgârdan yarattık." demektir. [40]

28- Ey Peygamber, rabbinin, meleklere şöyle dediğini hatırla. Vurulduğu zaman ses çıkaran, işlenebilir kara topraktan oluşmuş, kuru balçıktan bir insan yaratacağım."
Allah teala bu âyet-i Kerimede, Hz.Muhammad (s.a.v.) e, Hz.Ademi nasıl yarattığını ve onu yaratmadan Önce Meleklere bu olayı haber verdiğini beyan ediyor ve onu üstün bir varlık kıldığını açıklıyor. Bu sebeple de Meleklerin ona secde etmelerini istiyor. [41]

29- Ademin yaratılışı tamamlayıp ruhumdan ona üflediğim zaman, onun için secdeye kapanın.
Ey Melekler, Ademe şekil verip yaratılışım tamamladığım ve ona ruhumdan üfleyip canlı bir beşer haline getirdiğim zaman sizler ona selam ve saygı secdesinde bulunun[42]

30-31- Bunun üzerine bütün Mclcklcr*topluca secde ettiler. Ne var ki İblis, secde edenlerle beraber olmaktan geri durdu.

Allahm, Meleklerden, Ademe saygı secdesinde bulunmalarını istemesi üzerine bütün Melekler Allahın emrine boyun eğip hepsi de Ademe secde ettiler. Fakat İblis diretti. Ademe karşı kibirlendiğinden ve onu kıskandığından dolayı secde edenlere katılmadı. [43]

32- Allah: "Ey İblis, ne oluyor sana da, secde edenlerle beraber olmuyorsun?" dedi.
Ayet-i Kerimede görüldüğü gibi Allah teala İblise hitabetmektedir. Bir kısım âlimler, Allah tealanin, bizzat İblise hitabetmeyip, elçisi vasıtasıyla ona soru sorduğunu söylemişlerdir. Zira Allah tealanın bir kimseye bizzat hitabetmesi büyük bir şereftir. İblis ise bu şerefe layık değildir.
Diğer bir kısım âlimlere göre ise Allah teala İblise bizzat hitabetmiştir. Fakat bu hitap İblis için bir şeref değildir. Zira buradaki hitaptan maksat, İblisi ayıplamak ve azarlamaktır. Onun için bir şeref söz konusu değildir. [44]

33- İblis: "Vurulduğu zaman ses çıkaran, işlenebilir kara toprakan oluşmuş kuru balçıktan yaratığın bir insana secde edemezdim." dedi.
Ayet-i Kerimenin ifadesinden, İblisin, kibirinden dolayı Hz.Ademe secde etmediği anlaşılmaktadır. Çünkü secde etmemesinin gerekçesi olarak, Ademin topraktan yaratılmasını ileri sürmektedir.
İblisin ileri sürdüğü bu gerekçe diğer bir âyette de şöyle ifade edilmektedir: "Allah: "Sana emrettiğimizde seni secde etmekten alıkoyan nedir?" dedi. İblis: "Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın." dedi[45]

34- Allah şöyle dedi: "Cennetten çık. Sen artık kovulmuş birisin."
Ayet-i Kerimenin mealinda, Allah tealamn, İblisi Cennetten çıkardığı zikredilmiştir. Bir kısım müfessirler, burada "Cennet" olarak açıklanan zamirin "Gök" anlamına geldiğini buna göre âyetin mealinin "Gökten çık" demek' olduğunu söylemişlerdir.
Diğer bir kısım âlimler ise bu zamirin "Yüce varlıklar" anlamına geldiğini, âyetin mealinin de "Yüce varlıkların arasından çık" demek olduğunu söylemişlerdir. [46]

35- Hesap ve ceza gününe kadar sana lanet olsun.

Allah, Şeytana dedi ki: "Kıyamet gününe kadar lanet ve gazap senin üzerine olsun. Zira sen, bulunduğun yerden çıkarılıp kovuldun. [47]

36- İblis: "Rabbim, insanların tekrar dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver." dedi.
İblis: hiç ölmemeyi isteyerek Allahtan şunu diledi: "Ey rabbim, yaratılmışların, dirilip kabirlerinden kalkacakları güne kadar bana mühlet ver. Yani o güne kadar benim canımı alma." [48]

37-38- Allah da: "Sen, vakti tayin edilen bir güne kadar mühlet verilenlerdensin" dedi.
Allah da, ebedi bir hayat isteyen İblise: "Senin helak olman, bütün mahlukatın helak olacağı güne kadar ertelenmiştir." dedi.
O, gün, yeryüzünde insandan hiçbir eserin kalmayacağı gündür. [49]

39-40- İblis şöyle dedi: "Rabbim, beni saptırdığın için, mutlaka ben de, yeryüzünde Adcmoğullarına, kötülükleri güzel göstereceğim ve onların hepsini azdıracağım. Ancak kullarından, ihlaslı olanlar müstesnadır."
İblis de şöyle dedi: "Rabbim, senin, beni azdırman sebebiyle, yeryüzünde günah işlemeyi, Ademin soyundan gelen insanlara süslü göstereceğim ve sevdireceğim. Onların tümünü doğru yoldan saptırıp azdıracağım. Ancak senin hidayetine muvaffak kıldığın ihlaslı kulların hariç. Zira benim onları saptırmaya gücüm yetmez."
Bazı müfessirler, bu âyet-i Kerimenin baş tarafına şu şekilde mânâ vermişlerdir: "Rabbim, beni azdırmana yemin olsun ki, kullarının tümünü yoldan çıkaracağım. Onlardan ihlaslı olanlar müstesnadır." Bu izah şekline göre Şeytan, Allahin, kendisini saptırmasına yemin ederek söze başlamaktadır. [50]

41- Allah da şöyle dedi: "Bu, bana ulaşan dosdoğru bir yoldur."
Yani, hepinizin dönüşü banadır. Herkesi, yaptığının karşılığı ile cezalandıracağım. Zira sonunda mutlaka yolunuz bana uğrayacaktır.
Bazı müfessirler bu âyeti şu şekilde izah etmişlerdir: "Hak yol, bana varan yoldur." Yani, Ey İblis, senin yolunu tutanlar bâtıl yoldadır. Benim yolum ise hak yoldur. Benim yolumda gidenler cennete, senin yolunda gidenler de cehenneme varacaklardır.

Bu âyet-i Kerimeyi bazıları da şöyle izah etmişlerdir: "İhlas, dosdoğru bir yoldur. Benim yolumda gidenler cennete, senin yolunda gidenler de cehenneme varacaklardır.
Bu âyet-i Kerimeyi bazıları da şöyle izah etmişlerdir: "İhlas, dosdoğru bir yoldur. O yolda olanları korumak bana aittir."
Diğer bazılarının izahı ise şöyledir: "İhlas: İşi, Allaha bırakmak ve onun kaza ve kaderine iman etmektir. Bu, yüce ve dosdoğru olan bir yoldur." [51]

42- Kullarımın üzerinde hiçbir nüfuzun yoktur. Ancak sana uyan azgınlar hariç."
Taberi bu âyet-i Kerimeyi şu şekilde izah etmiştir: "Ey İblis, şüphesiz ki senin, kullarımı saptırırken bu yaptığını haklı gösterecek hiçbir delilin yoktur. Ancak kendi heva ve heveslerine uyaraka azıp sana tabi olanlar müstesnadır.
Taberi bu âyet-i Kerimenin izahında şunları da anlatmaktadır: "Bir mümin, Şeytanın şerrinden, Allaha sığınarak kurtulabilir. Zira Allah teala, izah edilen bu âyet-i Kerimede ve: "Eğer Şeytan tarafından sana bir vesvese gelirse Allaha sığın. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi işiten ve çok iyi bilendir. [52]âyetinde, Şeytandan bir vesvese geldiğinde, kendisine sığınılmasını emretmektedir.
Şeytanın insana galip gelmesi ise, insanın öfkeli bulunduğu an ve heva ve hevesine kapıldığı zamandır. [53]

43- Onların hepsine vaadedilen yer, cehennemdir.Ey İblis, sana uyan kullarımın hepsinin varacağı yer, cehennemdir. [54]

44- Cehennemin yedi kapısı vardır. O kapıların herbirinden girecek muayyen bir zümre vardır.
Cehennemin yedi derecesinin yedi ayrı kapısı vardı. Her kapı, İblise tabi olan belli bir zümrenin girişi için ayrılmıştır.
Hz.AH (r.a.)nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Cehennemin kapılan, üstüste bulunan katlarda bulunmaktadır. Önce birinci katın kapısı açılıp orası doldurulur. Sonra ikincisinin, sonra üçüncüsünün. Nihayet hepsi doldurulur."
İbn-i Cüryec ise bu yedi kapıdan herbirinin, ait olduğu cehennem katlarının adlarını şöylece saymıştır: İlkinin adı "Cehennem" ondan sonra gelen "Leza" ondan sonra gelen "Hutame" ondan sonra gelen "Saîr" ondan sonra gelen "Sakar" ondan sonra gelen "Cahim" ondan sonra gelen "Hâviye" dir."

Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır;
"Cehennemin yedi kapısı vardır. Bu kapılardan bir tanesi, ümmetime karşı kılıç çekene aittir. [55]

45- AHahtan korkanlar ise cennetlerde ve pınarların başlanndadırlar.
Allah tela, İblisi ve İblise tâbi olan kâfir, münafık ve müşriklerin kıyamette cehenneme nasıl gireceklerini beyan ettikten sonra muttaki olan kullarının cennetlerde ve pınar başlarında yaşayacaklarım beyan ediyor. [56]

46- Allahtan korkanlara: "Sağ salim ve emniyet içinde girin cennetlere." denilir.
Evet, cennetlikler için, âhirette herhangi bir felakete maruz kalma söz konusu olmadığı gibi bunlar, güven içinde yaşayacaklar, cennetten çıkarılma veya cennet nimetlerinden mahrum olma yahutta belli bir süre sonra yok olma korkusu taşımayacaklardır. Zira cennet, esenlik ve güven yurdudur. [57]

47- Biz, onların kalblcrindcn kini çıkardık. Kardeşler olarak sevinç içinde karşılıklı koltuklara otururlar.
Biz, cennet ehli olanların kalblerinden, kinleri, Öfkeleri çıkarmışızdır. Onlar, Allah için kardeşler olarak, altından yapılmış koltuklar üzerinde, başlSa-nna, inci ve yakuttan yapılmış taçlar giyerek, karşılıklı olarak otururlar.
Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:
"Müminler, kendilerini cehennemden kurtardıkları zaman, cennetle cehennem arasında bulunan bir" köprü üzerinde durdurulurlar. Dünyada iken birbirlerine karşı yapmış oldukları haksızlıkları orada birbirlerine öderler. Tam olarak arındırılıp temizlenmelerinden sonra cennete girmelerine izin verilir. Muhammedin hayatı kudret elinde bulunan Allaha yemin olsun ki, onlar cennetteki yerlerini dünyadaki evlerinden daha iyi tanırlar. [58]
Hadis-i Şeriften anlaşılmaktadır ki, müminlerin birbirlerine olan haklan, haksızlık yapandan alınıp hak sahibine verilecek ve böylece onların kalblerinde bulunabilecek kinler çıkarılacak, cennete tertemiz olarak gireceklerdir. [59]

48- Cennette onlar, hiçbir yorgunluk hissetmezler. Orada n çıkarılacak ta değillerdir.

Evet, cennet, huzur ve saadet yeridir. Orada açlık yorgunluk, hastalık, ihtiyarlık ve ölüm gibi haller bulunmayacaktır.
Bu hususta Peygamber efendimiz bir Hadİs-i Şerifinde şöy le buyurmaktadır:
"Cennetliklere bir cağına şöyle seslenecektir: "Sîzler, sıhhatli olacaksınız. Hiç hasta olmayacaksınız. Sizler devamlı yaşayacaksizın, asla ölmeyeceksiniz. Sizler, genç olarak kalacaksınız. Asla ihtiyarlamayacaksınız. Sizler nimetler içinde yaşayacaksınız, asla sıkıntı çekmeyeceksiniz. [60]
Peygamber efendimiz diğer bir Hadis-i Şerifinde cennetlikleri şöyle, anlatıyor:
"Cennetlikler orada yerler içerler fakat tükürmezler, küçük ve büyük abdeste çıkmazlar (İdarar ve gaita yapmazlar) sümük çıkarmazlar." Sahabiler: "O halde yenen yemekler ne olacaktır?" diye sorunca Resulullah: "O yemekler (in posası) geğirmek suretiyle ve misk gibi kokan terler ile dışarı atılacak (yaratılışlarının gereği) nefes alıp verdikleri gibi aynı şekilde Allahı teşbih edecek ve ona hamd edeceklerdir. [61] buyurmuştur. [62]

49-50- Ey Peygamber, kullarıma, benim, son derece bağışlayıcı ve merhametli olduğumu, azabımın da gerçekten can yakıcı bir azap olduğunu söyle.
Ey Muhammed, kullanma bildir ki, onlar, günahlarından tevbe ettikleri takdirde onların günahlarını Örtecek ve cezalarını affedecek olan benim. Yaptıklarından vaz geçmeleri halinde, onlara merhametli davranacak olan da benim. Yine onlara haber ver ki, günahlarında ısrar edip onlardan vaz geçmeyenlere karşı benim azabım can yakıcı bir azaptır. O, hiçbir azaba benzememektedir.
Bu âyet-i Kerime, kulun, rabbine ümit ve korku içinde itaat etmesi gerektiğini beyan ediyor. Görülüyor ki kul, durumu ne olursa olsun, Allahtan ümit kesmemeli, yine durumu ne olursa olsun Allahtan korkmayı terketmemelidir. [63]

51- Ey Peygamber, sen, İbrahime gelen misafir Melekleri onlara hatırlat.
Allah teala, Lût aleyhisselamin kavmini, yapmış oldukları çirkin işten dolayı helak etmeyi dileyince, onların içinde bulunan Hz.Lût'u ve ona iman edenleri helaktan kurtarmak için Melekler göndermiş bu Melekler Hz.Lût'a gitmeden önce, aynı dönemde Peygamber olan Hz.îbrahime uğramış ve onu, bir

çocuğu olacağı müjdesiyle müjdelemişlerdir. Bundan sonra gelen âyetler bu hususu beyan etmektedirler. [64]

52- Hani Melekler, İbrahimin evine girdikleri zaman "Selam" demişlerdi. İbrahim de onlara "Sizden korkuyoruz" demişti.
Hz.İbrahimin, gelen misafirlerden korkamsının sebebi, onlara ikram etmiş olduğu yemeği yemem el eridir. Zira misafir, ev sahibinin yemeğini yemezse, onun hakkında iyi düşünmüyor demektir.
Bu misafirlerin durumu, diğer âyetlerde de şöyle izah ediliyor: "Şüphesiz ki elçilerimiz bir müjde ile İbrahime geldiler. Ona "Selam" dediler. İbrahim de "Selam" dedi. Hemen semiz bir buzağıyı kızartıp getirdi." "Ellerinin ona uzanmadığım görünce durumları hoşuna gitmedi ve içine bir korku düştü. Melekler: "Korkma, biz Lût kavmi için gönderildik." dediler. [65]

53- Bunun üzerine Melekler İbrahime: "Korkma biz seni, büyük bir ilim sahibi olacak bir oğulla müjdeliyoruz." dediler.
Meleklerin, Hz.İbrahimi müjdeledikleri oğlu, Hzjshaktır. Bu hususu açıklayan diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: "O sırada îbrahimin hanımı ayaktaydı ve güldü. Biz ona İshaki ve İshakın ardından da Yakubu müjdeledik. [66]

54- İbrahim şöyle dedi: "İhtiyarlayınca mı beni müjdeliyorsunuz? Neye göre beni müjdeliyorsunuz?
Burada, ihtiyarlığından dolayı Hz.İbrahimin, kendisinin çocuğu olacağı müjdesini garip karşıladığı beyan edilmekte, diğer bir âyette de hanımının bu müjdeyi garip karşıladığı bildirilmekte ve şöyle buyurulmaktadır: "İbrahimin hanımı "Vay başıma gelen! ben bir koca kan iken çocuk mu doğuracağım? İşte kocam o da ihtiyar. Cidden bu, hayret verici bir şeydir." dedi[67]

55- Melekler: "Seni gerçekle müjdeliyoruz. Sakın AHahın rahmetinden ümit kesenlerden olma." dediler.
Misafir Melekler İbrahime: "Allanın, sana bilgili bir çocuk bahşedeceğini müjdelememiz kesin bir haberdir. Sen, Allanın lütfundan ümit kesenlerden olma. Seni müjdelediğimiz şeyle sevin ve müjdeyi kabul et." dediler. [68]

56- Bunun üzerine İbrahim: "Rabbinin rahmetinden sapıklardan başka kim ümidim keser?" dedi.

Hz.İbrahim, bir Peygambere yakışır şekilde, Allanın rahmetinden hiçbir zaman ümit kesilmeyeceğini, zira Allanın rahmetinden ancak hak yoldan sapanların ümit keseceğini beyan ediyor ve hakka teslim oluyor. [69]

57- İbrahim: "Ey AHahın elçileri, peki meseleniz nedir?" dedi.
Hz. îbrahimini, Meleklerin, kendisini bir oğul ile müjdelemelerine rağmen yide de onlara: "Niçin geldiniz?" diye sorması, Meleklerin sayılarının çok oluşundandır. Zira kendisini bir oğul ile müjdelemek için tek bir Meleğin gelmesinin dahi yeterli olacağını bilmektedir. [70]

58-59- Melekler şöyle dediler: "Biz, suçlu bîr kavmi cezalandırmak için gönderildik. Lût ailesi hariç. Biz, Lût ailesinin hepsini kurtaracağız."
Burada zikredilen suçlu kavimden maksat, kadınları bırakıp erkeklerle cinsi temasta bulunma hayasızlığını ilk icadeden Lût kavmidir. Bu husuta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Siz, kadınları bırakıp ta şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz, haddi aşan bir kavimsiniz. [71]

60- Lût ailesinden sadece karısı kurtulmayacak. Çünkü onun, geride kalıp helak edilenlerden olmasını takdir ettik.
Lût aleyhisselamin kansi da kavmi ile beraber helak olup gitmiştir. Zira Lût aleyhisselamın karısı da Nuh aleyhisselamın karısı gibi, kocaları olan Peygamberlere iman etmedikleri gibi onlara karşı hainlik te etmişlerdir. Bu hususta diğer bir âyette şöyle Duyurulmaktadır: Allah, kâfirlere, Nuh ve Lût'un kanlarını misal gösterir. Onlar, salih kullarımızdan'olan iki kulumuzun nikâhı altında idiler. Kocalarına karşı hainîik ettiler. Bu iki Peygamber, Allah tarafından, kanlarının başına inen azaba engel olamadı. Onlara: "Diğer inkâr edenlerle beraber siz de cehenneme girin." denildi[72]

61-62- Gönderilen Melekler, Lût'un ve ailesinin oturduğu ülkeye gelince, Lût Meleklere: "Doğrusu siz, tanınmayan kişilersiniz." dedi.
Lût aleyh i ssel am Meleklere: "Doğrusu siz, tanınmayan kişilersiniz." demiştir. Zira Melekler, Lût aleyhisselamın karşısına, kendilerini tanıtmadan ve .aniden çıkmışlardır. Bu sebeple Lût aleyhisselam bunlann, kendisine bir kötülük

yapabileceklerinden endişe etmiştir. Bunun üzerine Melekler de Lût aleyhisselama güven vermek için şöyle demişlerdir: [73]

63-64-65- Melekler de şöyle dediler: "Hayır, biz sana, kavminin şöphc ettiği azabı getirdik. Biz sana, gerçek bir emri getirdik. Biz, elbette doğru söylüyoruz. Geceleyin bir ara aileni yola çıkar. Sen de peşlerinden yürü ve sizden kimse de ardına bakmasın. Emrolunduğunuz yere doğru gidin.
Melekler, kendilerinden çekinen Lût'a şöyle dediler: "İş, senin sandığın gibi değil. Biz, kavminin şüphe ettiği azabı getirdik. Biz sana, Allah katından kesin bir haber getirdik. Biz, kavminin helak olacağı haberinde doğru söyleyenleriz. Gecenin sonuna doğru ailenle birlikte kavminin arasından ayrılıp git. Aileni önüne kat, sen onlann arkasından yürü. Sakın sizden kimse dönüp arkasına bakmasın. Sizler, Allanın size emrettiği yere doğru devam edip gidin." Lût ailesine, bulundukları yeri terkedip Allahm emrettiği yere doğru gitmeleri ve giderken de geri dönüp bakmamaları emredilmiştir. Geriye dönüp bakmamalan emrinin sebebi şöyle izah edilmektedir:
Geri dönüp bakmasın ki Lût aleyhisselamın kalbi başka şeylerle meşgul olmasın, sadece Allahı zikretmeye yönelsin. Kavminden.herhangi bir kimse herhangi bir sebeple geri kalıp o da kâfirlere gelen azaba uğramasın. Bu aile, kavimlerinin başına gelen felaketi görüp onlara karşı acıma hisleri kabarmasın. Mallarını ve yurtlannı kolayca terketme alışkanlığı edinsinler ve geride kalan eşyalarına üzülmemeyi öğrensinler. [74]

66- İşte biz Lût'a, kavminin suçlularının, sabaha karşı köklerinin kesileceği bu emri bildirdik.
Böylece biz Lût'a, kavminin suçlularının köklerinin kurutulacağım, büyük, küçük hiç kimsenin kalmayacağını bildirdik. [75]

67- Lût kavmi, insan şeklindeki güzel yüzlü Melekleri görünce, onlara iğrenç işlerini yapabileceklerini düşünüp sevinerek geldiler.
Lût kavminden olan Sodom şehrinin halkı, Lût'a misafir olarak geldiklerini gördükleri Meleklere, düşündükleri iğrenç fiillerini yapabilecekleri arzusuyla, sevinçli bir şekilde koşarak geldiler. [76]

68-69- Lût, kavmine şöyle dedi: "Bunlar benim misafirlerim. Beni rezil etmeyin. Allah tan korkun. Beni rüsvay etmeyin."
Lût aleyhisselam, kavmine bu sözleri, henüz misafirlerinin kimler olduklarım bilmeden söylemiştir. Onların Melek olduklarını bilseydi kavminin onlara bir zarar veremeyeceklerini de bilirdi.
Bu husuta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Elçilerimiz Lût'a gelince, hoşuna gitmedi. Sıkıntıya düştü ve: "İşte bugün zor bir gündür." dedi." "Bunun üzerine, daha Önce iğrenç davranışlarda bulunan Lût kavmi, hemen koşup ona geldi. Lût onlara: "Ey kavmim, işte kızlarım. Bunlar sizin için daha temizdir. Allahtan korkun. Misafirlerime tecavüz ederek beni rezil etmeyin. İçinizde aklı başında bir kişi yok mu?" dedi." "Kavmi Lût'a: "Biliyorsun ki bizim, kızlarında bir hakkımız yoktur. Ne istediğimizi çok iyi biliyorsun." dediler." "Lût da: "Keşke size yetecek gücüm olsa veya sağlam bir yere sığınabilsem." dedi." "Melekler şöyle dediler: "Ey Lût, bizler, rabbinin elçileriyiz. Bunlar sana ilişemeyeceklerdir. Sen, ailenle beraber, geçeninin bir bölümünde yürü git. Hiçbiriniz arkasına dönüp bakmasın. Çünkü kavminin uğrayacağı azaba mutlaka o da uğrayacaktır. Onların yok olma vakitleri bu sabahtır. Sabah da yakın değil mi? [77]

70- Bunun üzerine Lût kavmi şöyle dedi: "Biz^scni, başkalarının işine karışmaktan men etmemiş miydik?"
Gözleri dönmüş olan Lût kavmine, hikmetli sözler fayda vermiyordu. Onlar, nefislerinin kölesi olmuşlardı ve onu tatminden başka birşey düşünmüyorlardı. AUaha isyan ediyorlar, misafirlere saldırmaktan ve ev sahibini rezil etmekten de çekinmiyorlardı. Üstelik Lût aleyhisselami da azarlıyorlar ve "İşimize karışma, kimsenin koruyuculuğunu yapma ve kimseyi de misafir etme." dememiş miydik? diyorlardı. [78]

71- Lût: "Eğer alacaksanız işte kızlarım." dedi. Lût: "Eğer evlenmek istiyorsanız, işte benim kızlanm durumunda olan ümmetimden kadınlar. Onlarla evlenin. Kadınları bırakıp ta erkeklere yaklaşarak edepsizlik etmeyin." dedi. [79]

72- Habibim, ömrün hakkı için, onlar, sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı.

Ey Muhammed, senin ömrüne yemin olsun ki, Lût kavmi, şehvet sarhoşluğu içinde bocalayıp duruyordu.
Allah teala bu âyet-i Kerimede Hz.Muhammed (s.a.v.) in hayatına yemin ederek onun şerefinin yüceliğini göstermiştir. Bu hususta Abdullah b.Abbas şöyle diyor: "Allah tealamn, Muhammed (s.a.v.) in dışında herhangibir kimsenin hayatına yemin ettiğini ben işitmedim." [80]

73-74-75-76-77- Şafak vakti, korkunç bir çığlık yakaladı onları. Biz, onların memleketlerinin üstünü altına getirdik. Üzerlerine taşlaşmış çamurlar yağdırdık. Şüphesiz ki bunda, sezebilenler için nice ibretler vardır. O ülkenin harabeleri, insanların gelip geçtikleri yol üzerinde dimdik ayakta durmaktadırlar. Şüphesiz ki bunda, müminler için bir ibret vardır.
Sabahleyin gün doğarken Lût kavmini korkunç bir çığlık y akalayı verdi. Memleketlerinin üstünü altına çevirdik. Aynca üzerlerine çamurdan yapılmış kızgın taşlar yağdırdık. Şüphesiz ki Lût kavmine verilen bu cezada» basiret sahibi olan müminler için birçok ibretler vardır. İşte mahvolan Sodom şehrinin harabeleri. İnsanların gelip geçtikleri bir yol üzerinde bulunmaktadır. Onların yurtlan, kokuşmuş bir su birikintisine dündürülmüştür. Şüphesiz ki bunda, müminler için ibretler vardır.
Ayet-i Kerimede Lût kavminin nasıl cezalandırıldığı, memleketleri olan Sodom şehrinin altüst edildikten sonra nasıl kokuşmuş bir göl haline getirildiğine işaret edilmektedir.
Bu göl, bugün "Ölü Deniz" diye adlandırılan ve Ürdün sınırları içerisinde bulunan bir göldür. Ayette, "Şüphesiz ki bunda, firaset sahibi olan (Sezebilen) müminler için nice ibretler vardır." bu vurulmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki ancak firaset sahibi müminler ibret alırlar.
Peygamber efendimiz (s.a.v.) de bir Hadis-i Şerifinde bu hususa işaret buyurmaktadır: Ebu Said el-Hudrî diyor ki: "Resulullah (s.a.v.)
"Müminin firasetinden sakının. Çünkü o, Allanın nuruyla bakar (ve görür)" buyurdu ve sonra: -'Şüphesiz ki bunda, sezebilenler için nice ibretler vardır." âyetini okudu.[81]

78-79- Şüphesiz ki Eyke halkı zalimlerdi. Biz, Eyke halkım da cezalandırdık. Lût kavminin ve Eyke halkının geride bıraktıkları harabeler, hâlâ işlek bîr yol üzerindedir,

"Eyke" kelimesinin lügat mânâsı aslında "birbirine girmiş sık ağaçlık"tır. Burada zikredilen Eyke halkından maksat, Hz.Şuayb'ın kavmidir. Ayet-i Kerime bu kavmin, zalimler olduğunu beyan etmektedir. Bunların zulümleri, Allaha ortak koşmaları, yol kesmeleri, ölçü ve tartıyı eksik yapma gibi fıilerdi. Allah teala bu kavmi de çığlıkla, zelzele ile ve üzerlerini siyah bir bulutun kaplaması ile cezalandırmıştı.
Bu kavim de Lût kavmine yakın bir yerde yaşıyordu. Bu sebeple âyette, Lût kavminin ve Eyke halkının geride bıraktıkları harabeler hâlâ işlek bir yol üzerinde bulunmaktadır." Duyuruluyor.
Hz.Şuayb hem Eyke halkına hem de Medyen halkına Peygamber olarak gönderilmişti. Bu iki kavim ayn ayn cezalarla helak edilmiştir. [82]

80- Şüphesiz ki Hicr halkı da Peygamberleri yalanladılar.
Ayette zikredilen "Hicr halkı" ından maksat, Hz.Salihin kavmi olan Semud kavmidir. Bunlar, Salih Peyamberi yalanladıkları için daha önce geçmiş bütün Peygamberleri de yalanlamış gibi oldular. Bu sebeple âyette: "Peygamberleri yalanladılar." Duyurulmuştur. [83]

81- Biz onlara âyetlerimizi gönderdik. Ne var ki onlar, âyetlerden yüzçevirdiler.
Biz onlara, Salihin doğruluğunu gösteren delil ve mucizelerimizi gönderdik. Fakat onlar, bunlardan ibret alma yerine yüzçevirdiler.
Salih Peygambere verildiği zikredilen mucize, bir dişi Devedir. Bu Deve, Salih Peygamberin, Allahtan dilemesi üzerine büyük bir kayanın içinden çıkmıştır. Vücudu çok büyüktü. Çok yiyor, çok su içiyordu. Öyle ki, halkın içtiği suyun tamamını bir gün o içiyor, bir gün de bütün halk içiyordu. Fakat buna mukabil bütün halkın süt ihtiyacını karşılıyordu. İşte Hicr halkı Salih Peygamberi dinlemeyerek, yasaklandıkları halde bu Deveyi kesmişler ve sonunda da Allah tealanm gönderdiği korkunç bir azapla yok olup gitmişlerdir. [84]

82- Onlar, dağları oyarak kendilerine, emniyet içinde yaşayacakları evler yapıyorlardı.
Ayette belirtildiği gibi, Salih aleyhisselamın kavmi, taşlan oyup ev haline getirdikleri için kendilerini güven içinde hissediyor,

birgüh gelip te Allanın azabının kendilerini yakalayacağını düşünmüyorlardı. [85]

83-84- Sabahleyin korkunç bir çığlık yakaladı onları. Kazandıkları onları kurtaramadı.
Semud kavmini, Deveyi öldürmelerinin dördüncü günü sabahı, korkunç bir çığlık şeklinde gelen ilahi azap yakaladı. Böylece dizüstü çökekaldılar. Daha önce biriktirdikleri mallar, kendilerinden azabı uzaklaştıramadı.
Abdullah b. Ömer diyor ki:
"Resulullah (s.a.v.) Tebük'e giderken Hicr diyarından geçti. Ve oradan geçerken şöyle buyurdu "Kendilerine zulmedenlerin yurtlarına girmeyin. Onların başına gelen, sizin başınıza da gelmiş olur. Ancak ağlayarak girin." Sonra Resulullah başım örterek hızla yürüdü ve Hicr vadisini geçti [86]

85- Biz, gökleri, yeri ve aralarındaki varlıkları yerli yerince yarattık. Elbette kıyamek kopacaktır. Ey Peygamber, yumuşak davran, hoşgörülü ol.
Ayet-i Kerimenin birinci bölümünde, göklerin, yerin ve bu ikisinin arasındaki varlıkların boşuna yaratılmadığı, ilahi bir hikmetin gereği olarak yaratıldığı beyan ediliyor.
Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle Duyuruluyor: "Biz, göğü, yeri ve aralanndakileri boşuna yaratmadık. Bu, kâfirlerin zannıdır. O ateş sebebiyle vay o kâfirlerin haline. [87] "Sizi boşuna yarattığımızı ve huzurumuza çıkarılmayacağınızı mı sandınız? [88]
Taberi de âyetin bu bölümünü şöyle izah etmektedir. "Biz, gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan varlıkları, zulümle değil adaletle ve insafla yarattık. Bu itibarla bu Surede kıssaları anlatılan ümmetlerden herhangi birine zulmedilmemiştir. Bunların dünyada iken helak edilmeleri, hak ettikleri cezadan dolayıdır. Zira göklerde, yerde ve onların aralarında bulunan varlıklarda ilahi adalet dışında herhangi bir şey tecelli etmez."
Ayet-i Kerimenin ikinci bölümünde ise, Allah teala, Hz.Muhammed (s.a.v.)e kıyametin mutlaka kopacağı haberini bildiriyor. Böylece onu yalanlayanlann kıyamet günüde hesap vereceklerini bildirerek kendisini teselli ediyor.
Ayetin son bölümünde ise, Resulullahın hoş görülü olması emrediliyor.

Taberi, bu âyetin son bölümünün ve Kuran-ı Kerimde_buna benzer âyetlerin, "İman edinceya kadar kâfirlerle savaşılmasıni" emreden âyetlerle neshedildiğini söylemektedir. Bu görüş, Katade, Dehhak, Mücahid ve Süfyan b. Uyeyne'den nakledilmektedir. İbn-i Kesir de bu görüşü tercih etmekte ve "Bu âyet-i Kerime Mekkidir. Savaşı emreden âyetler ise hicretten sonra nazil olmuştur." demektedir. [89]

86- Şüphesiz ki yaratan ve bilen ancak rabbindir.
Bu âyet-i Kerimede, Allah tealanın, kıyamet koptuktan sonra insanları tekrar dirilteceği te'yid edilmektedir. Zira herşeyi yaratanın ve herşeyi bilenin, bütün varlıkları yok edip yeniden yaratması pek kolaydır.
Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Gökleri ve yeri yaratan Allah, onların benzerini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. Herşeyi yaratan ve herşeyi hakkıyla bilen o'dur. [90]

87- Şüphesiz ki biz sana Seb'ul Mesaniyi (Yedi âyet olan ve namazlarda tekrar edilen fatihayı) ve yüce Kur'anı verdik.
Müfessirler, bu âyet-i Kerimenin: "Şüphesiz ki biz sana, tekrar edilen yediyi ve yüce Kur'anı verdik. " şeklindeki lafzı mânâsına bakarak çeşitli şekillerde yorumlamışlardır.
İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, İbn-i Abbas, Mücahid, Sa'd b.Cübeyr ve Dehhak'tan nakledilen görüşe göre buradaki "Tekrar edilen Yedi" den maksat, Kur'an-ı Kerimin yedi uzun Süresidir. Bu Sureler de bu görüşe göre: Bakara, Al-i İmran, Nisa, Maide, En'am A'raf ve Yunus'tur. diğer bir görüşe göre Bu Sureler: Bakara, Al-i îmran, Nisa, Maide, En'am, A'raf ve Enfal ile birlikte Tevbe Sureleridir. Bu Surelerede farzlar, cezalar ve diğer hükümler tekrar edildiği için 'Tekrar edilenler" adını almışlardır. Yahut bunlarda çeşitli misaller, haberler ve ibretler tekrar edildiği için bu adı almışlardır.
Bazılarına göre ise buradaki "Tekrar edilen"den maksat, Kur'an-ı Kerimin tümüdür. Çünkü Kur'an-ı Kerim emir, yasak, müjde, uyarma, misal verme, nimetleri sayma ve haberleri bildiime bakımından yedi genel kısma ayrılmaktadır.
Bazılarına göre de buradaki "Yedi"den maksat "Fatiha", "Tekrar edilen"den maksat da, Kur'an-ı Kerimin tümüdür. Zira Fatihe, besmele ile birlikte yedi âyettir. Kur'an-ı Kerimin ifade ettiği mânâlar ise Surelerde tekrar edilmektedir. Bu sebeple bu isimleri almışlardır.

Hz.AIi, Hz.Ömer, Abdullah b.Mes'ud ve Abdullah b.Abbasdan nakledilen, Taberi tarafından da tercih edilen ve hakkında Resulullah (s.a.v.) den iki Hadis rivayet edilen görüşe göre ise bu âyette zikredilen "Tekrar edilen yedi" den maksat, Fatiha Süresidir. Bu Sure, namazın her rekâtında tekrar edildiği için "Tekrar edilen" sıfatını almış ve besmele ile birlikte yedi âyet olduğu için de ona "Tekrar edilen yedi" adı verilmiştir.
Bu hususta Resulullah (s.a.v.) den şu Hadis-i Şerifler rivayet edilmiştir: Ebu Said b. el-MualIa diyor ki:
"Ben, Mescitte namaz kılarken Resulullah beni çağırdı. Namazda olduğum için cevap vermedim. Namazımı bitirdikten sonra dedim ki: "Ey Allahm Resulü ben namaz kılıyordum." Resulullah da dedi ki: "Allah, "Ey iman edenler, Allahın Resulü sizi, kendinize hayat verecek şeylere davet ettiği zaman, hemen Allahın ve Resulünün davetine icabet edin. [91]buyurmuyor mu?" Resulullah sözlerine devamla şöyle buyurdu: "Sen Mescitten çıkmadan önce ben sana öyle bir Sure Öğreteceğim ki, o, Kur'arun en yüce Süresidir." Sonra Resuluîlah elimden tutta ve Mescitten çıkmak istedi. Ben de: "Ey Allahın Resulü, sen bana "Sana öyle bir Sure öğreteceğim ki, o, Kur'anın en yüce Süresidir." demedin mi? diye sordum. Resululîah da şu cevabı verdi: "O Sure, Elhamdülillahi Rabbilâlemîn'dir. O, bana verilen Seb'ul Mesanî (Tekrar edilen Yedi) ve Kur'an-i Azîm'dir. [92]
Resulullah efendimiz diğef bir Hadis-i Şerifinde de şöyle buyurmaktadır:
"İmam "Ğayrilmağdûbi aleyhim Veladâllîn" dediği zaman "Amîn" deyin, kim böyle der de söylediği bu söz, Meleklerinkine rast gelirse, onun, geçmiş günahları bağışlanır. [93]

88- Kâfirlerden bir kısmına verdiğimiz çeşitli dünya nimetlerine heveslenip göz dikeyim deme. Onların akıbetlerine üzülme. Müminlere merhamet kanatlarını indir.
Ey Muhammed, sakın sen, kavminin zenginlerinden, Allaha ve âhired gününe iman etmeyenlere bu dünya hayatında verdiğimiz mallara meyletme.
Zira onlar bu mallarîa,bu dünyada eğelenecekler ve sonunda korkunç bir azaba uğrayacaklardır. Sana iman etmedikleri için, Müslümanlar onlarla güçlenip çoğalmıyorlar diye üzülme. Müminlere ise şefkatli davran. Onlara karşı merhametli ol. [94]

89- De ki: "Şüphesiz ki ben, apaçık bir uyarıcıyım."

Ey Muhammed, sen, müşriklere de ki: "Ben, insanları, can yakıcı bir azabın, kendilerine geleceğini söyleyerek uyarıyorum." [95]

90- Biz, bölücülere de kitap indirmiştik.
Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi farklı şekillerde izah etmişlerdir. Bazılarına göre âyetin mânâsı şöyledir: "Ey Muhammed, sana, Seb'ul Mesaniyi (Tekrar edilen yedi âyeti) ve yüce Kur'anı verdiğimiz gibi, senden önceki, bölücülük yapan ehl-i Kitaba da kitap indirmiştik. "Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır.
Diğer bazılarına göre ise bu âyetin mânâsı, bir önceki âyetle birleştirilerek şöyle izah edilmiştir. "Ey Muhammed de ki: "Ben sizleri, apaçık bir azapla uyaranım. Nitekim biz o azabı, bölücülük yapanlara da indirmiştik."
Ayette "Bölücülük yapanlara" diye tercüme edilen "Muktesimîn" kelimesinden neyin kastedildiğinde de çeşitli görüşler vardır: Bu görüşler şöyle izah edilmiştir:
a- Bazılarına göre bu kelime, yemin etmek mânâsına gelen "Kasem" kökünden türetilmiştir. Buradaki şekliyle mânâsı "Yeminliler" demektir. Bu yeminlilerden kimlerin kastedildiği hakkında ise şu görüşler zikredilmiştir:
Bazılarına göre bu yeminliler, Salih aleyhisselamın kavmidir. Allah teala bunlar hakkında başka bir âyette şöyle buyurmaktadır: "Aralarında Allaha yemin ederek şöyle konuştular. "Şalini ve ailesini, bir gece baskınıyla öldürelim. Sonra da akrabasına: "Yakınlarınızın öldürülmesinden haberimiz yok. Şüphesiz bizler, doğru kimseleriz." diyelim. [96]
Bazılarına göre ise bu yeminliler, Peygamberlerine karşı gelmek için aralarında antlaşma yapan bütün topluluklardır.
b- Bazılarına göre ise bu kelime "Taksim" kökünden türetilmiş, mânâsı da "Bölücüler" veya "Bölüştürenler" olarak izah edilmiştir. Buradaki bölücülerden maksat, kendilerine kitap verilen Yahudi ve Hıristiyanlardır. Bunlara "Bölücüler" denmesinin sebebi ise, Resulullaha gelen Kur'an-ı Kerimi kısımlara ayırarak bir kısmına iman edip diğerine iman etmemeleridir. Yahut, kendi kitaplarını kısımlara ayırarak bir kısmına iman edip diğer kısmım arkalarına atmalarıdır. Yahut, kendi kitaplarına iman edip diğer kitapları inkâr etmeleridir.
"Bölüştürenler" den maksat ise, Hac mevsiminde Mekkeye giden yollan aralarında taksim ederek herbir gurubu belli bir yolu tutan ve oradan geçen insanları Kur'an-ı Kerim aleyhine

kışkırtanlar ve Resulullaha "Şair" "Sihirbaz" "Mecnun" gibi sıfatlar yakıştıranlardır. [97]

91- Onlar, Kur'anin bir kısmına iman edip, bîr kısmına iman etmeyerek onu böldüler.
Abdullah b. Abbas diyor ki: "Kur'anı bölenlerden maksat, Ehl-i Kitaptır. Zira onlar, Kuranı kısımlara ayırmış, bazısına iman etmişler diğerini ise inkâr etmişlerdir. [98]

92-93- Rabbine yemin olsun ki, yaptıklarından hesaba çekeceğiz.
Ey Muhammed, rabbine yemin olsun ki, bütün yaratıkları, tevhid inancından ve dünyada yaptıkları bütün amellerden hesaba çekeceğiz.
Abdullah b.Abbas diyor ki: "Allah, âhirette yaratıklarına: "Sen şunu ve şunu yaptın mı?" şeklinde sormayacaktır. Zira o, yapılan işleri yapanlardan daha iyi bilmektedir. Fakat onlara "Şunu ve şunu niçin yaptın?" diye sorulacaktır. [99]

94- Ey Peygamber, insanlara, emrolunduğunu açıkça tebliğ et. Müşriklere itibar etme.
Müfessirler bu âyet-i Kerimeye çeşitli mânâlar vermişlerdir. Bunları şöylece Özetlemek mümkündür.
"Ey Peygamber, emrolunduğun şeye devam et." Veya "Ey Peygamber, emrolunduğunu yap." Yahut "Ey Peygamber artık namazda Kur'ani açıktan oku." Ya da "Ey Peygamber artık ortaya çık, kendini gizleme." [100]

95- Alay edenlere karşı biz sana yeteriz.
Ey Muhammed, Allahm kitabı ve Peygamberleriyle alay eden o insanlara karşı biz sana yeteriz.
Peygamber efendimizle en çok alay edenlerin, Kureyşten, tanınmış olan ve bu yaptıkları sonunda helak olanların şu beş kişi olduğu rivayet edilmektedir. Bunlar: Velid b.Muğire, As b. Vâil, Esved b. Abdi Yeğûs, Esved b. Abdülmuttalib ve Haris b. et-Talatile'dir. [101]

96- Onlar, Allah ile beraber bir ilah edinirler. Yakında bileceklerdir.
Bu âyet-i Ceîile, Resulululllah ile alay eden müşrikleri tehdit etmekte, ve Allahm azabına uğrayacaklarını bildirmektedir. [102]

97- Şüphesiz ki biz, onların sözlerinden» canının sıkıldığını çok iyi biliriz.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, müşriklerin, kendisine karşı takınmış oldukları tavırdan dolayı canı sıkılan Resulullahı teselli etmekte ve ona, bundan sonra gelen âyette canının sıkıntısını giderecek çareyi bildirmektedir. [103]

98- Rabbini hamd ile teşbih et. Secde edenlerden ol.
Ey Muhammed, sıkıntıdan kurtulap feraha kavuşman için, rabbine hamd ederek onu, layık olduğu sıfatlarla an ve onu, kendisine layık olmayan sıfatlardan arındır. Ve namaz kılanlardan oİ.
Görüldüğü gibi, sıkıntılardan genişliğe çıkaran manevî bir vasıta olarak Allahı anmak ve namaz kılmak tavsiye edilmektedir.Huzeyfe b. el-Yeman diyor ki: "Resulullah (s.a.v.) herhangi bir hususta sıkıntıya düştüğü zaman namaz kılardı[104]

99- Ecelin gelinceye kadar rabbine ibadet et.Buhari, âyet-i Kerimede "Ecel" diye tercüme edilen "Yakîn" kelimesini, Abdullah b.Ömerin oğlu Salimin,
"Ölüm" olarak izah ettiğini rivayet etmiştir[105] Buna göre âyetin mânâsı: "Ey Muhammed, sana ölüm gelinceye kadar rabbine ibadet et." demektir.
Bu âyetten da anlaşılıyor ki, kul, mükellef olduğu ibadetleri, aklı başında olduğu sürece, ölünceye kadar devam ettirmek mecburiyetindedir.
Nitekim Resuîullah (s.a.v.), Basur hastalığına yakalanan ve nasıl namaz kılacağını soran İmran b. Husayn'a şöyle buyunmıştur:
"Namazı ayakta kıl. Buna gücün yetmezse oturarak kıl. Şayet buna da gücün yetmezse yanüstü yatarak kıl. [106]
Bu da gösteriyor ki, durum ne olursa olsun, kişi ibadetlerine, ölünceye kadar devam edecektir. [107]